

Läkarstudenter tar gärna läkarassistentjobb på universitetssjukhus

Oklara anställningsvillkor inget hinder

SUSANNA M WALLERSTEDT, med dr, specialistläkare
susanna.wallerstedt@pharm.gu.se
SVEN WALLERSTEDT, professor,

överläkare; båda institutionen för medicin, Sahlgrenska akademien, Göteborgs universitet

En läkarstudent i Sverige kan under utbildningen få en korttidsanställning som läkarassistent, där arbetsuppgifterna skall vara av läkarkaraktär. Någon direkt motsvarighet utomlands har vi inte kunnat finna. För en »doctor trainee« krävs enligt våra eftersökningar ingen formell anställning. Det bör också noteras att en »physician assistant« har en helt annan bakgrund och tjänsteställning [1]. En tjänst som läkarassistent är idag oreglerad och innehållet kan variera, men arbetet skall utföras under överinseende av en läkare för att undvika befogenhets- och ansvarsproblem. Vissa läkararbetsuppgifter får bara utföras under direkt överinseende, t ex receptförskrivning eller läkemedelsordination. Rekommendationer om tjänstgöring som läkarassistent har utarbetats av Sveriges läkarförbund [2].

Systemet med läkarassistenter har funnits i flera år på olika håll i landet, men det finns bara en begränsad redovisning av hur tjänsterna utformats [3], och det finns inga uppgifter om huruvida dessa samordnats med utbildningsprogrammen. Målsättningen med detta projekt var att studera hur systemet utformats på Sahlgrenska Universitetssjukhuset (SU) under åren 2003 och 2004 och att undersöka hur studenterna uppfattat utbildningsvärdet.

METOD

En enkät skickades till samtliga 73 verksamhetschefer inom SU med läkartjänster inom sin verksamhet under åren 2003 och 2004. Påminnelsebrev skickades till dem som inte svarat inom en månad. Svar inkom från 68 verksamhetschefer (93 procent). Enkäten omfattade frågor om förekomst av läkarassistenttjänster under den studerade tidsperioden inklusive motivering till detta svar, förekomst av fastlagda riktlinjer för denna tjänstgöringsform och huruvida kontakt tagits med företrädare för fakulteten inför införandet av läkarassistenttjänster.

Via SUs personalavdelning spårades de 67 studenter som arbetat på SU under studieperioden med lön som läkarassistent eller praktikant. En enkät skickades till samtliga dessa med på-

»Särskilt intressant är att mer än hälften av läkarassistenterna trots dessa brister ansåg att denna form av praktik haft betydelse för det fortsatta lärandet.«

minnelsebrev till dem som inte svarat inom en månad. Svar inkom från 48 studenter (72 procent; 17 män, 31 kvinnor; 28±4 år). De studenter som inte svarade skilde sig inte från dem som svarat vad gäller köns- eller åldersfördelning. Inte heller skilde sig fördelningen av specialiteter mellan de båda grupperna.

Den använda enkäten omfattade bl a frågor om hur studenterna fått tjänst som läkarassistent, hur de upplevt anställningen som läkarassistent och vad den tillfört vad gäller t ex trygghet och självständighet i läkarrollen. Enkäten innehöll också frågor om vilka arbetsuppgifter de utfört som läkarassistenter enligt de exempel som tagits fram av Sveriges läkarförbund [3].

RESULTAT

Sammanlagt 27 verksamhetschefer (40 procent) uppgav att de anställt läkarassistenter. Som motiv angavs rekryteringsskäl och behov av arbetskraft sommardag (93 procent). De verksamhetschefer som inte anställt läkarassistenter angav som skäl att de ansåg att verksamheten var för specialiserad eller att de inte kontaktats (Tabell I). Sammanlagt 13 verksamhetschefer (19 procent) angav att det fanns riktlinjer för tjänstgöringen. Riktlinjerna innebar i två fall inledande introduktionsvecka inför tjänstgöringen och i åtta fall att läkarassistenterna skötte sitt arbete under handledning. Kontakt med representant för medicinska fakulteten hade tagits i fyra fall.

Enligt enkäten till läkarassistenterna var läkarassistenttjänstgöring vanligast efter termin 7 (46 procent) och 8 (36 procent) och var 7±2 veckor lång. Totalt 31 studenter angav att de fått information om tjänsterna via kontakter, övriga via eget initiativ (n=9), via kurskamrater (n=6) eller via utbildningen (n=2). Anledningen till att studenterna sökt arbete som läkarassistent var i första hand önskemål om klinisk erfarenhet (n=40). Andra anledningar som angavs var behov av inkomst sommardag (n=7) och meritering (n=4). Två studenter hade fått skriftlig delegation att utföra arbetsuppgifter utan direkt uppsikt. Angivna delegationer var a) tolka EKG för forsknings- och utbildningsändamål och b) skriva recept.

Studenternas åsikter om sin tid som läkarassistent redovisas i Tabell II. Handledningen fungerade bra i 27 fall (56 procent), och 31 läkarassistenter (65 procent) angav att arbetsuppgifter-

SAMMANFATTAT

En läkarstudent kan korttidsanställas som läkarassistent; arbetsuppgifterna skall vara av läkarkaraktär. Arbetet skall utföras under överinseende av en läkare för att undvika befogenhets- och ansvarsproblem.

Målsättningen med detta projekt var att studera hur systemet utformats på Sahlgrenska Universitetssjukhuset (SU) under åren 2003 och 2004 och att undersöka hur studenterna uppfattat utbildningsvärdet.

Läkarassistenter förekom inom 40 procent av SUs verksamheter. Anställning som läkarassistent motiverades främst av arbetsmarknadsmässiga skäl och tycktes ske utan formellt utlysande. Riktlinjer för tjänsterna var ofta oklara.

Trots att tjänstgöring som läkarassistent ofta hade en otydlig anställningsform och sällan utformades i samråd med fakulteten var den uppskattad av studenterna.

TABELL I. Motiv som verksamhetschefer uppgivit för att anställa respektive inte anställa läkarassistenter inom Sahlgrenska Universitetssjukhuset.

Motiv	n (%)
<i>Anställt (n=27)</i>	
Framtida rekrytering	22 (81)
Behov av arbetskraft	8 (30)
Utbildningsbefrämjande	5 (19)
<i>Inte anställt (n=41)</i>	
Verksamheten för specialiserad	8 (20)
Inte tillfrågad	7 (18)
Inget behov	6 (15)

na oftast utförts under överinseende. Sammanlagt 32 studenter (67 procent) ansåg att de hade utfört ett meningsfullt arbete. Läkarassistenterna efterlyste riktlinjer för verksamheten, inte minst för att göra andra yrkeskategorier införstådda med läkarassistentens roll. Vanliga arbetsuppgifter var:

- skriva in/ut
- skriva remiss
- medverka vid rond
- fylla i sjukskrivnings- och receptblankett.

Över hälften av läkarassistenterna ansåg förbehållslöst att placeringen givit nyttiga erfarenheter inte bara inför kommande vikariat etc, utan också för kunskapsinhämtandet under resten av utbildningstiden (57 respektive 56 procent, Tabell II). Totalt 28 läkarassistenter (60 procent) angav att de hade fått ökad trygghet i läkarrollen och 16 (46 procent) att placeringen kommer att bidra till senare val av specialitet. Sammanlagt 39 studenter (81 procent) bedömde tjänstgöringen som helhet som positiv, och samtliga tyckte att tjänstgöringsformen bör finnas kvar.

DISKUSSION

Resultaten från vår undersökning torde vara representativa för aktuella förhållanden för läkarassistenter inom SU, eftersom svarsfrekvensen från verksamhetscheferna var mycket hög och eftersom bortfallsanalysen inte visade några avgörande skillnader mellan de 72 procent av assistenterna som svarade på enkäten och de övriga. Vi fann att anställningar som läkarassistent varit vanliga inom SU, där denna form av praktik redovisa-

des inom mer än var tredje verksamhet. Eftersom antalet studenter per termin i Göteborg var cirka 60 under studieperioden, kan man räkna med att nästan var fjärde läkarstudent haft en sådan befattning vid SU.

Anledningen till att praktikplatser inrättats har främst varit arbetsmarknadsmässiga skäl – rekrytering och behov av arbetskraft. Trots att det primära skälet endast i ett fåtal fall var att bidra till en bättre utbildning för blivande läkare och trots att riktlinjer oftast saknades, var denna form av praktik mycket uppskattad av studenterna. Särskilt intressant är att mer än hälften av läkarassistenterna trots dessa brister ansåg att denna form av praktik haft betydelse för det fortsatta lärandet. Detta skulle kunna förklaras av att tjänstgöringen fullgjorts vid ett universitetssjukhus. Våra erfarenheter i andra sammanhang talar dock för att regionen utanför SU också erbjuder goda möjligheter till praktisk och klinisk fördjupning [4], vilket vi planerar att undersöka närmare i en kommande studie.

Med tanke på att många läkarstudenter efterlyst förbättrade praktiska färdigheter skulle denna form av praktik kunna utgöra ett värdefullt komplement till läkarutbildningen. Det torde emellertid då vara viktigt att praktiken utformas i samklang med innehållet i denna utbildning och att man ser över vilka former och riktlinjer för anställning som läkarassistent som bör gälla; detta skulle kunna utarbetas i samarbete med fakulteten. I denna studie undersöktes inte hur vårdkvaliteten påverkas av att läkarassistenter engageras i vården, vilket bör belysas i framtida studier. Det är dock troligt att titeln läkarassistent skapar ett förtroende hos patienterna [5].

Att få arbete som läkarassistent tycks ske utan formellt utlysande. Ofta är anställningar som läkarassistent vid SU oplanerade och oannonserade, och de inrättas temporärt efter det att studenterna själva tagit kontakt. Enligt våra erfarenheter förekommer det att läkarassistenter också anställs inom andra vårdkategorier, t ex som undersköterskor. Eftersom man inom SU under de senaste åren kunnat anställa läkarassistenter inom drygt var tredje verksamhet, borde det inom hela regionen finnas ett ekonomiskt utrymme för att kunna erbjuda alla studenter denna praktikform.

Övrig personal var i många fall inte införstådd med läkarassistentens arbetsuppgifter, vilket i vissa fall skapade svårigheter i det praktiska arbetet. Klara riktlinjer och information till vårdpersonal angående läkarassistenters befogenheter efterfråga-

annons uppslag

TABELL II. Läkarassistenterna fick ange i vilken grad följande påståenden stämde överens med deras egna erfarenheter. Siffrorna anger antal, inom parentes procent.

	Stämmer inte alls				Stämmer helt
	1	2	3	4	5
Handledningen fungerade bra (n=48)	2 (4)	4 (8)	15 (31)	16 (33)	11 (23)
Mina arbetsuppgifter genomfördes under direkt överinseende från ansvarig läkare (n=48)	1 (2)	8 (17)	8 (17)	17 (35)	14 (29)
Jag kände att jag gjorde ett meningsfullt arbete och kunde bidra till verksamheten (n=48)	2 (4)	5 (10)	9 (19)	20 (42)	12 (25)
Övriga personalkategorier var införstådda med mina arbetsuppgifter som läkarassistent (n=47)	1 (2)	17 (36)	9 (19)	15 (32)	5 (11)
Jag känner mig tryggare i min yrkesroll (n=48)	2 (4)	5 (10)	12 (25)	13 (27)	16 (33)
Jag har haft nytta av erfarenheterna när jag tillägnat mig kunskaper på efterkommande kurser på läkarlinjen (n=48)	2 (4)	3 (6)	2 (4)	14 (29)	27 (56)
Jag har haft nytta av erfarenheterna när jag senare arbetat som läkare med dispens från Socialstyrelsen, underläkare eller AT-läkare (n=28)	0	3 (11)	4 (14)	5 (18)	16 (57)
Jag har lättare kunnat arbeta självständigt som läkare (n=36)	0	6 (17)	10 (28)	7 (19)	13 (36)
Mitt val av specialitet har påverkats/kommer att påverkas av min tid som läkarassistent (n=35)	2 (6)	6 (17)	11 (31)	8 (23)	8 (23)

des av flera läkarassistenter. De av Sveriges läkarförbund utformade rekommendationerna [2] verkar således ännu inte ha nått ut i verksamheten på ett tillfredsställande sätt, vilket även tidigare diskuterats i Läkartidningen [6].

Enligt Högskolelagen (1992:1434, §9) skall grundläggande högskoleutbildning bl a ge studenter förmåga att dels göra självständiga och kritiska bedömningar, dels självständigt utskilja, formulera och lösa problem. I Högskoleverkets senaste utvärdering av läkarutbildningen framkom att studenterna i flera fall inte tränat denna förmåga i önskvärd omfattning under sin utbildning [7]. Vår undersökning visar att anställning som läkarassistent kan öka studenternas förmåga att senare arbeta självständigt som läkare. Anställningen kan också bidra till ökad trygghet i yrkesrollen. Flera andra kurser under läkarnas grundutbildning i Göteborg med tyngdpunkt på praktik och klinik har också visats vara positiva ur denna aspekt [8, 9].

Kommentera denna artikel på www.lakartidningen.se

■ *Potentiella bindningar eller jävsförhållanden: Inga uppgivna.*

REFERENSER

1. American Academy of Physician Assistants. <http://www.aapa.org/>
2. Sveriges läkarförbund. Rekommendationer angående tjänstgöring som läkarassistent. <http://www.slf.se/upload/3394/lakarassistent.pdf>
3. Ericsson A, Schöldström J, Bengtsson A. Auskultationstjänster för medicine studerande på läkarutbildningens tidigare terminer – »Läkarassistenter«. Stockholm: Sveriges läkarförbund, Utredningsavdelningen; 2003.
4. Wallerstedt S. Regionen utanför universitetssjukhusen en potentiell resurs i läkarutbildningen. Svenska läkaresällskapets handlingar Hygiea. 2002;111(1):232.
5. El-Sayeh HG. Using student doctor or trainee doctor may be helpful. BMJ. 2003;327:110.
6. Käärik U. Missbrukade assistenter [ledare]. Läkartidningen. 2004;101:865.
7. Läkarutbildningen i Sverige – hur bra är den? Stockholm: Högskoleverket;1997. Högskoleverkets rapportserie 1997:29R.
8. Hellquist G, Rödger S, von Below B, Sveinsdottir G, Björkelund C. Tidig yrkeskontakt stärker studenternas professionella utveckling. TYK – en ny kurs i läkarutbildningen i Göteborg. Läkartidningen. 2005;102:2646-51.
9. Wallerstedt S. Extern auskultation – lyckad kursform för praktisk och klinisk fördjupning. Läkartidningen. 2005;102:3159-60.